

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială
Domeniul Sociologie

PERCEPȚIA FEMEILOR VICTIME ALE VIOLENȚEI DOMESTICE
ASUPRA SISTEMULUI DE JUSTIȚIE PENALĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Conducător științific:
Prof. Univ. Dr. MARIA ROTH

Doctorand
JÚLIA ADORJÁNI

2012

Cuprins

CAPITOLUL 1

VIOLENȚĂ DOMESTICĂ. DOMENIUL CONCEPTUAL, ISTORIC, SOCIAL ȘI JURIDIC

1.1 Definiția violenței domestice	
1.2 Contextul internațional în abordarea violenței domestice	
1.2.1. Violența împotriva femeilor și drepturile omului.....	
1.2.2. Mișcări feministe.....	
1.3 Contextul național al violenței domestice	
1.3.1. Evoluția politicilor de protecție a victimelor violenței domestice în România.....	
1.3.2. Serviciile sociale destinate victimelor violenței domestice.....	
1.3.3. Evoluția sistemului de justiție penală.....	
1.3.4. Protecția victimei în codul penal și civil.....	
1.3.5. Problemele specifice de punerea în aplicare a legii.....	
1.4 Concluzii.....	

CAPITOLUL 2

PERSPECTIVE TEORETICE PRIVIND VIOLENȚA DOMESTICĂ

2.1 Teorii psihologie	
2.1.1. Teoria ciclului violenței	
2.1.2. Teoria neajutorării învățate	
2.1.3. Teoria sindromului femeii bătute	
2.1.4. Teoria Sindromului Stockholm	
2.1.5. Teoria atașamentului traumatic	
2.2 Teorii sociologice	
2.2.1. Teoria sistemelor familiale	
2.2.2. Teoria învățării sociale	
2.2.3. Teoria resurselor	
2.2.4. Teoria schimbului	
2.2.5. Teoria etichetării	
2.3 Teorii feministe	

2.4 Teorii multicauzale ale violenței. Modelul ecologic	
2.5 Concluzii	

CAPITOLUL 3

CERCETĂRI INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE PRIVIND APLICAREA LEGISLAȚIEI SPECIFICE VIOLENȚEI DOMESTICE

3.1 Sistemul de justiție penală prin prisma cercetărilor internaționale	
3.1.1. Studii de arest	
3.1.2. Studii privind procedurile de urmărire penală	
3.1.3. Studii realizate în instanțele de judecată	
3.1.4. Percepția victimelor despre sistemul de justiție penală	
3.1.5. Eficiența intervențiilor și factorii de vulnerabilitate	
3.2 Cercetări asupra fenomenului violenței domestice. Contextul național	
3.2.1. Date oficiale	
3.2.2. Cercetări asupra fenomenului violenței domestice. Cercetări sociologice - date de prevalență	
3.2.3. Cercetări asupra modului de funcționare a sistemului de justiție	
3.2.4. Percepțiile și reprezentările profesioniștilor asupra violenței domestice și a modalităților de intervenție în aceste situații	
3.3 Concluzii	

CAPITOLUL 4

METODOLOGIA CERCETĂRII

4.1 Obiective și scopuri	
4.2 Metodele de cercetare	
4.3 Profilul participantelor	
4.4 Culegerea și prelucrarea datelor și aspecte etice ale cercetării	

CAPITOLUL 5

ANALIZA DATELOR

5.1 Obstacole ce apar în procesul de apelare la sistemul de justiție penală	
5.2 Sistemul de justiție penală, experiența femeilor de la apelurile de urgență la faza de judecare.....	
5.2.1. Raportarea violenței	
5.2.2. Experiența femeilor în faza de judecată	
5.2.3. Implicarea altor instanțe de judecată. Sistemul de justiție civilă	
5.3 Atitudinile specialiștilor: mediere, terapie de familie sau raportarea violenței?	
5.3.1. Atitudinile specialiștilor în ceea ce privește raportarea violenței la sistemul de justiție civilă	
5.3.2. Atitudinea persoanelor relevante în ceea ce privește medierea, terapia de familie	
5.3.3. Informații legale obținute în urma accesării sistemului de justiție penală	
5.4 Factori de sprijin care au concurat la crearea unui mediu securizant pentru femei	
5.5 Așteptările femeilor față de sistemul de justiție penală	
5.6 Importanța aspectelor culturale și a apartenenței la un grup minoritar în relația cu sistemul de justiție penală	
5.6.1. Percepții ale femeilor – victime rome	
5.6.2. Percepții ale femeilor maghiare	
5.7 Cazurile de succes: Daniela și Olga	
5.8. Concluzii	

CAPITOLUL 6

CONCLUZII

Bibliografie

ANEXA 1.....	
ANEXA 2	
ANEXA 3	
ANEXA 4	

Cuvinte cheie: violență domestică, sistemul de justiție penală, așteptări, factori de sprijin și obstacole în calea depășirii statutului de victimă.

Introducere

În România, interesul față de fenomenul violenței domestice a început în jurul anilor '90, organizațiile nonguvernamentale fiind printre primele care au oferit o atenție specială fenomenului. Datorită presiunilor externe, precum și a schimbărilor profunde pe plan internațional, România, ca țară ce aplica la aderarea în UE, a trebuit să adopte și să creeze un cadru legislativ, respectiv strategii de aplicare pentru cazurile de violență domestică. Acest proces s-a dovedit a fi unul nu chiar ușor, deoarece problematica egalității între femei și bărbați nu era considerată importantă. În ceea ce privește interesul științific față de fenomenul violenței domestice, acesta n-a rezultat în publicații de o anvergură mai mare în ultimul deceniu, existând doar câteva studii bazate mai mult pe date de prevalență privind violența de gen, și nu pe mecanismele de condamnare. Deși au avut loc schimbări la nivel legislativ, fenomenul necesită o atenție continuă cu scopul de a înțelege care sunt intervențiile cele mai eficiente, respectiv care este, pe de o parte, impactul material concret al legii, prin efectul *real* adus în viața femeilor în situație de violență domestică, și pe de altă parte, impactul la nivelul *symbolic*, prin intermediul exprimării și conturării mesajelor sociale. (Smart, 1989)

Prezenta analiză a fost realizată în cadrul unui proiect de cercetare internațional privind abordarea justiției de către femeile victime ale violenței domestice, efectuat în 4 țări europene și coordonat de Institutul de Cercetare Carlo Cattaneo din Bologna (Fondazione di ricerca Istituto Carlo Cattaneo)¹.

În această lucrare am fost preocupată să prezint o imagine completă despre funcționarea sistemului de justiție penală din perspectiva femeilor victime ale violenței domestice. Scopul meu a fost să descriu situația socială, sistemul instituțional, politicile naționale (derivate din politicile internaționale), care au avut un rol determinant în

¹ “Why Doesn’t She Press Charges? Understanding and Improving Women’s Safety and Right to Justice” (“De ce nu depun femeile plângeri? Îmbunătățirea măsurilor de protecție a femeilor și a accesului lor la instanțele de judecată”), finanțat de Comisia Comunităților Europene, prin linia de finanțare Daphne III (2007-2013).

accesul femeilor la sistemul de justiție penală. În continuare, intenția mea a fost aceea de a captura experiența individuală a femeilor victime ale violenței domestice. În mod particular, am dorit să pun în evidență percepția femeilor privind legislația împotriva violenței domestice, respectiv modalitățile prin care femeile recurg la sprijin legislativ, obstacolele care le împiedică să beneficieze de legislație pentru a obține sprijin și siguranță. În cadrul acestui studiu, au fost urmărite sentimentele, ideile, acțiunile femeilor, precum și așteptările lor față de sistemul de justiție.

Lucrarea de față nu vede violența domestică precum un fenomen monolitic (expresia lui Bogard pentru cercetările care se limitează la un singur profil al victimelor, Bogard 1999), ci pornește de la prezumția potrivit căreia trăim în contexte sociale create la intersecțiile diferitelor sisteme de putere (Sokoloff și Dupont, 2005). Astfel, acest studiu ar fi incomplet fără includerea percepțiilor femeilor care provin din medii culturale diferite (sau marginalizate). Astfel, le-am oferit femeilor intervievate, un spațiu de exprimare a opiniilor, și am putut surprinde maniera în care se intersectează inegalitatea de gen cu formele instituționalizate ale puterii sau chiar cu unele abuzuri instituționale. Cercetarea a vizat și identificarea obstacolelor specific culturale ce împiedică utilizarea sistemului de justiție penală.

În examinarea desfășurată am folosit metodologia cercetării calitative. În acest scop, am analizat 78 de interviuri semi-structurate cu femei aflate în situație de violență domestică din județul Cluj și Iași, oferind o atenție specială grupurilor minoritare etnice. Procedura prin care am selectat participantele a fost eșantionarea teoretică. În analiza rezultatelor am folosit analiza tematică cu ajutorul programului Atlas.ti.5.0. În continuare, am analizat două studii de caz (centrarea situându-se pe elementele narative ale interviurilor) care se înscriu în repertoriul cazurilor de succes, cu scopul de a prezenta dinamica evenimentelor în ceea ce privește colaborarea victimă-sistem, precum și pentru a evidenția factorii de sprijin care au stat la baza depășirii statutului de „victimă”.

Pornind de la perspectiva drepturilor omului, teoria care fundamentează această lucrare este teoria feministă. Potrivit acestei teorii, familia nu mai este percepută ca un spațiu privat cu o orânduire patriarhală, în care bărbatul deține puterea absolută – familia nu se mai află deci în afara legislației sau a controlului social. Pe de altă parte, legislația existentă reflectă acele norme și structuri sociale prin care se manifestă inegalitățile de

putere din societate. Deși în această cercetare m-am concentrat pe relația dintre femeile victime ale violenței domestice și sistemul de justiție penală, susțin ideea potrivit căreia focalizarea pe soluțiile legale oferă doar soluții și interpretări limitate (Smart, 1989). Concentrarea mea asupra intervențiilor juridice în cazurile de violență domestică, nu a avut ca scop decontextualizarea acestora relativ la problema mai largă a discriminării și inegalității femeilor.

Rezultatele vor evidenția așteptările femeilor în ceea ce privește sistemul de justiție, utilitatea percepută a intervenției juridice, precum și principalii factori care intră în joc atunci când femeile decid să rămână sau să părăsească procesul de justiție penală. Rezultatele studiului arată că motivul insuccesului acțiunilor din justiție pentru a scăpa de violență rezidă într-o mare diversitate de factori, dar oricare ar fi ei i oricum s-ar intersecta, rolul justiției și al poliției în renunțarea la acționarea în judecată nu se poate contesta. Deși s-a constatat că în cele mai multe cazuri poliția (sau intervențiile legale în general) nu poate sau nu oferă siguranța necesară și eliminarea rapidă a pericolului, importanța factorilor non-legislativi a fost subliniată.

Concluziile vor argumenta necesitatea schimbării intervențiilor în cazurile de violență domestică din România.

Capitolul 1 prezintă o succintă abordare a cadrului conceptual al violenței domestice. În ceea ce privește conceptualizarea violenței domestice, vor fi prezentate definiții variate. Deși nu există un consens între cercetători, prezentarea definițiilor are scopul de a înțelege firului comun care pătrunde în toate formele violenței poate duce la o înțelegere mai aprofundată a fenomenului (Schuler, 1996).

Definiția violenței domestice variază în jurul a două concepții, în jurul termenilor de „violență” respectiv „domestic”, așa cum subliniază Garner și Fagan în 1996 (cf. Roberts, 2002). În jurul acestor termeni sunt cele mai multe dezacorduri între teoreticieni deoarece aduc perspective diferite în conceptualizarea acestora. Pentru surprinderea tuturor formelor de manifestare, voi prezenta cu definițiile oferite de Stark și Flitcraft (cf. Muntean, 1999), o definiție cu care voi opera în cadrul acestei lucrări, deoarece largesc interpretările lor „atacul fizic sau sexual poate fi acompaniat de intimidări și abuzuri verbale; distrugerea unor bunuri personale ale victimei; izolarea ei forțată de prieteni, de

restul familiei și de alte persoane care ar putea constitui un potențial ajutor pentru victimă; amenințări la adresa unor persoane semnificative, incluzând aici și copiii; crearea unei atmosfere de amenințare și teroare în jurul victimei; controlul accesului la bani sau lucruri personale, hrană, mijloace de transport, telefon și alte surse de protecție sau îngrijire de care ar putea beneficia victima". În continuare va fi abordată perspectiva lui Gordon (Winstok, 2007) care face diferența între termenul de violență domestică și violență familială, precum și a lui Kilpatrick (2004) care va aborda conceptul violenței domestice din punctul de vedere al sănătății publice și al sistemului de justiției penale. În continuare voi arăta caracterul voluntar (Roth, 2005), precum și trăsăturile cheie ale violenței domestice și anume: se manifestă în timp; crește ca frecvență și gravitate (nu este un eveniment izolat, ci o parte dintr-un continuum); este un comportament ales și intenționat care implică putere și control și nu este limitată la o anumită etnie/mediu cultural, clasă socială, vârstă, sexualitate sau o anumită identitate (Sissons, 2011).

În continuare, am urmărit și evoluția istorică internațională a contextului societal și legislativ al violenței. Am enumerat tratatele internaționale ale ONU și ale UE care recomandă statelor membre măsuri legislative consecvente, bazate pe principiul toleranței zero față de orice formă de violență. Am arătat importanța necontestată a documentelor internaționale și anume Declarația de la Viena și Platforma de Acțiune (United Nations, 1995) prin care statele semnatare au garantat că vor implementa politici în ceea ce privește prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și asigurarea unor protecții eficiente pentru femei. În continuare, Recomandările Generale ale Comisiei CEDAW² (nr. 12 și 19) îndeamnă statele semnatare la asigurarea serviciilor adecvate de sprijin și protecție pentru victimele violenței domestice. Recomandarea Consiliului Europei nr. 5/2002), iar în raportul său final, Grupul de Specialiști al Consiliului Europei a recomandat înființarea unui loc de adăpost la fiecare 7.500 locuitor. Totodată,

„Statele părți ar trebui să ia toate măsurile legale și alte elemente care sunt necesare pentru a asigura protecția efectivă a femeilor împotriva violenței bazate pe gen, inclusiv, printre altele: (i) măsuri juridice eficiente, inclusiv sancțiuni penale, civile și căi de atac, dispoziții compensatorii pentru a proteja femeile împotriva tuturor tipurilor de violență, inclusiv violența și abuzul în familie, agresiunea sexuală și hărțuirea sexuală la locul de muncă; (ii) măsuri preventive, inclusiv informații publice și programe de educație de schimbare a atitudinilor privind rolul și statutul bărbaților și femeilor; (iii) măsuri de protecție, inclusiv adăposturi, consiliere, reabilitare și servicii de sprijin pentru femeile care sunt victime ale violenței sau care sunt la risc de violență”.

Recomandare Consiliului Europei nr. 5/2002, face referire și la răspunsurile comunitare coordonate și îndeamnă statele la implementarea acestora. Rezoluția Parlamentului European din 26 noiembrie 2009, atrage atenția asupra instruirii adecvate a reprezentanților sistemului judiciar și de aplicare a legii, în special a poliției, a instanțelor, a serviciilor de asistență socială, medicală și juridică.

În ceea ce privește contextul național, anul 1989 aduce schimbări profunde pe plan internațional (și național) la nivel politic, economic și social: colapsul Uniunii Sovieticii și a statelor satelit, războiul din Iugoslavia, penetrarea agendei economice neo-liberale în spațiul Estic, începerea negocierilor de aderarea la Uniunea Europeană. Un moment crucial pentru România a fost dorința ei de a adera la organisme internaționale cum ar fi Consiliul Europei, și ulterior Uniunea Europeană. Țările care doreau să adere la UE au trecut prin modificări profunde, cum ar fi armonizarea legislației interne cu cea europeană, adoptarea *aquis*-ului comunitar, crearea de mecanisme și structuri care să monitorizeze aceste legi. Crearea unui cadru legislativ și a strategiilor de aplicare a fost un proces care s-a dovedit a nu fi deloc ușor, deoarece problematica egalității între femei și bărbați nu era considerată importantă, moștenirea regimului a fost o societate oarbă la problematica genului. Organizațiile nonguvernamentale sunt primele care oferă servicii pentru victimele violenței domestice. Este prezentat un scurt istoric și situația actuală în ceea ce privește serviciile sociale, care arată că România se află în postura în care nu poate asigura respectarea dispozițiilor internaționale privind protecția eficientă a victimelor și crearea de servicii accesibile pentru acestea.

Pe plan legislativ, violența domestică a fost recunoscută pentru prima dată ca fiind o problemă socială în anul 2000, când s-au adus modificări ale Codului Penal, la secțiunea privind „Lovirea și vătămarea integrității corporale sau a sănătății” (au fost introduse dispoziții agravante cu privire la sancționarea acestor fapte când sunt comise asupra membrilor familiei, după cum urmează: art. 180, 181 din Codul Penal incriminează lovirea și alte violențe). Având în vedere că aceste modificări nu erau suficiente, în 2003, la presiunea factorilor externi și a societății civile, s-a adoptat Legea nr. 217 din 22 mai 2003³ pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, în

³ M. Of. nr. 367 din 29 mai 2003.

continuare Legea nr. 211/2004, care oferă victimelor dreptul la consiliere psihologică și asistență juridică gratuită, precum și compensații financiare oferite de Guvern.

Legea nr. 217/2003, nu insistă deloc asupra siguranței victimei, ci mai degrabă face referire la prevenirea violenței printr-un sistem de asistenți de familie, o structură care nu exista pe atunci; acest lucru poate fi interpretat ca un exemplu de rezistență la schimbare. Deși recunoașterea legislativă a violenței în familie este de netăgăduit, Codul Penal român nu stabilește o infracțiune separată și distinctă pentru violența în familie. Acesta nu conține, prin urmare, nicio definiție a conceptului. Observăm existența a două definiții distincte în ceea ce privește terminologia violenței în familie în Codul Civil și în Codul Penal, prin urmare în practică sancționarea violenței în familie se face în conformitate cu prevederile din Codul Penal și Codul de procedură penală. În consecință, nearmonizarea Codului Penal, a Codului de procedură penală cu Legea nr. 217/2003 din Codul Civil, conduce la o soluționare limitată a cazurilor de violență domestică, intervenția legală rămânând deficitară și problematică. (Antal și Szigeti, 2011). În 2004, a fost adoptat ordinul interministerial Ordinul nr. 384/306/993 din 2004 pentru aprobarea Procedurii de conlucrare în prevenirea și monitorizarea cazurilor de violență în familie care reglementează cooperarea în activitatea de prevenire și monitorizare a cazurilor de violență în familie și identifică instituțiile locale care vor încheia protocoale de colaborare și vor elabora un răspuns coordonat în cazurile de violență domestică.

În acest capitol am prezentat inadvertențele sistemului juridic, probleme în ceea ce privește soluționarea cauzelor, probleme în ceea ce privește siguranța victimei și probleme legate de pedepsirea actelor de violență. În ciuda dificultăților implicate, Legea 217/2003 oferă totodată câteva pârghii, care însă nu sunt exploatate suficient. Acestea vor fi prezentate succint.

Capitolul 2 în acest capitol am examinat teoriile cele mai reprezentative pentru studiul meu, clasificându-le pe patru categorii majore, și anume: teorii psihologice, sociologice, feministe și teoria multicauzală.

Teoriile psihologice prezentate și anume, teoria ciclului violenței, teoria sindromului femeii bătute, teoria Sindromului Stockholm, teoria atașamentului traumatic,

oferă explicații cu privire la „paralizia psihologică” a femeilor (Walker, 2004), cu privire la dezvoltarea „vulnerabilității individuale” (Jackson, 2007) precum și asupra reticenței și ambivalenței femeilor în ceea ce privește trimiterea în judecată a agresorului sau menținerea acuzațiilor (Dutton, 1995).

Teoriile sociologice prezentate și anume, teoria sistemelor familiale, teoria învățării sociale, teoria resurselor, teoria schimbului și teoria etichetării, atrag atenția asupra importanței mediului familial și educațional, precum și asupra consecințelor reacțiilor sociale, astfel responsabilizând mult mai mult societatea, decât individul.

Teoriile feministe susțin ideea că violența domestică nu este o parte a vieții care ține doar de biografia personală, ci este o manifestare a unei forme de control social a cărei concepte cheie sunt: clasa, puterea și ideologia. Teoria feministă are la bază câteva idei principale. În primul rând, ea consideră comportamentul în general, dar cel deviant în special, ca având *origini structurale*, accentul fiind pus pe relația dintre comportamentul deviant și organizarea economică a societății capitaliste, precum și pe ideea inegalității de putere. În al doilea rând, remarcăm ideea *alegerii libere, prin care se susține capacitatea persoanelor de a putea alege* între comportamentul violent sau non-violent. Perspectiva feministă susține că societățile umane sunt ierarhizate și ceea ce distinge grupurile între ele e diferența de statut. În urma ierarhizărilor, se realizează o stratificare socială în urma căreia grupurile dominante acaparează controlul instituțiilor „impunând membrilor claselor dominate o ordine legitimă care favorizează perpetuarea puterii lor” (Oigen, 2002). Prin urmare, interesele grupurilor dominante sunt transformate în legi și politici, unde legile reprezintă „instrumentele statului”.

Potrivit perspectivei feministe, conflictul dintre devianță și control social este un conflict natural, deoarece gândurile și acțiunile noastre sunt încărcate de putere. Când însă acest conflict nu este reciproc, se realizează o distribuție inegală de putere. Această inegalitate conduce la izolarea și excluderea celorlalți, astfel anumite grupuri de populație sunt obligate să ocupe ultimele trepte pe scara socială. Instituțiile puterii sunt văzute ca un serviciu exclusiv de a impune dominația celor bogați, de a menține subordonarea celorlalți și de a reduce contradicțiile clasei sociale care subminează sistemul. Potrivit acestei teorii, există o voință deliberată de a izola o categorie socială. În acest context devianța este reflexul inegalității (Spitzer, 1985) și este atribuit persoanelor care provin

din păturile inferioare a societății. Teoreticienii perspectivei feministe susțin însă că dominația nu este fenomen obligatoriu și sunt preocupați de modul în care se poate realiza un „spațiu reciproc”. Una din soluțiile oferite e activismul politic, lupta pentru dispariția societății bazate pe inegalitate. Aceasta perspectivă arată complexitatea modului relaționării față de putere și oferă o deschidere către o înțelegere istorică a violenței.

Dezvoltarea acestor teorii a contribuit la geneza unui model mai sofisticat și multicausal, oferind explicații de natură multifactorială, cea mai semnificativă în acest sens fiind teoria ecologică. Această teorie oferă o atenție deosebită atât factorilor intrapsihici, cât și contextului sau circumstanțelor fenomenului violenței. Potrivit acestei teorii, violența domestică își are rădăcinile într-o combinație de factori, care includ atât antecedentele personale și circumstanțele femeilor victime și a agresorilor, cât și natura relației dintre femei și bărbați, dintre membrii familiei, vecinii și colegii. Cu toate acestea, violența împotriva femeilor trebuie să fie privită în contextul inegalității structurale mai largi din societatea în care are loc, așa cum aceasta este prezentă și se reflectă în atitudinile, normele culturale și în instituțiile societății respective. Potrivit acestor teorii, situațiile abuzive pot fi un rezultat al interacțiunii între factori individuali, sociali, politici și factori culturali (Heise, 1998; Perilla, 1999).

Capitolul 3 Cercetarea a vrut să sintetizeze cele mai importante studii, precum și cele mai noi investigații în ceea ce privește eficiența sistemului de justiție penală în abordarea fenomenului violenței domestice. Voi prezenta evoluția și eficiența sistemului de justiție penală din prisma cercetărilor internaționale și naționale precum și factorii de vulnerabilitate care îngreunează procesul de decizie al femeilor de a părăsi situația de violență domestică, predispunându-se astfel la revictimizare. Vor fi prezentate rezultatele privind acțiunile poliției, studii privind procedurile de urmărire penală, studii realizate în instanțele de judecată, precum și experiențele femeilor care au apelat la sistemul de justiție penală. În continuare sunt prezentate cele mai importante studii din România.

Studiile privind aplicarea legislației arată că poliția este agenția cel mai des apelată de către femei, al cărei rol este de necontestat în ceea ce privește oferirea siguranței. Schulman (1979), Strauss și Gelles (1980, 1985) arată că din totalul de 10,2% al femeilor care suferă de violență domestică, 6,8% sunt victimele violențelor repetitive,

iar din totalul femeilor maltratate 14,5% apelează poliția (cf. Dutton, 1995). Acest studiu ne arată că fiecare a șasea victimă a violenței domestice se adresează poliției.

În căutarea celui mai eficient răspuns din partea poliției, au fost realizate mai multe studii cu privire la efectul arestării asupra violenței ulterioare și reducerea numărului de apeluri repetate în cazurile de violență domestică. Experimentul Minneapolis arată că arestul s-a asociat unei șanse mult mai mici de revictimizare a femeilor (Sherman și Berk, 1984). Experimentul Minneapolis a fost replicat în 5 alte jurisdicții, iar în urma studiilor s-a constatat că arestarea agresorului este un răspuns necesar însă nu duce la efectul așteptat la anumite categorii de agresori (Maxwell, Garner și Fagan, 2001, Hester and Westmasterland, 2005, Hester, 2005). În urma acestor rezultate s-a încurajat politica ”pro-arrest” în cadrul poliției. După introducerea reținerii obligatorii, Sherman și colaboratorii susțin ideea conform căreia măsurile aplicate nu se pot universaliza, ci trebuie individualizate. Ei sugerează înlocuirea reținerii obligatorii cu „acțiuni obligatorii” („mandatory action”) ori cu oferirea posibilității alegerii dintr-un set de acțiuni precum transportarea victimei într-un adăpost specializat, posibilitatea reținerii, trimiterea agresorului la un centru de dezintoxicare. Sherman sugerează că o „reținere regizată” de victimă ia în considerare decizia persoanei care este cea mai afectată de decizia de reținere, putând să verifice astfel dacă această măsură este benefică pentru ea sau nu. Această abordare atrage atenția asupra reevaluării rolului femeilor în conceptualizarea a ceea ce ar însemna un răspuns legal adecvat pentru ele (Mills, 2003). Burton (2008) susține că victimele violenței domestice sunt un grup heterogen, chiar dacă au experiența violenței, ele provenind din medii și culturi diferite și astfel au nevoi diferite.

Studiile privind procedurile de urmărire penală, evidențiază importanța utilizării probelor alternative, ca și aparatele de fotografiat, mărturiile ale vecinilor etc. (Burton, 2008). În continuare, datele empirice privind modul în care instanțele penale răspund în cazurile de violență domestică sunt limitate. Cazurile de violență domestică care rezultă în condamnare tind să fie foarte reduse (Hester și Westmarland, 2005; Ventura și Davis, 2005). Cretney și Davis (1997) au constatat faptul că judecătorii optează, de obicei, pentru „menținerea păcii”. Pedepșa cu închisoarea a fost impusă în sala de judecată în doar 11% din cazurile de violență domestică. Totodată, s-a constatat că sentința

condamnării la închisoare a fost caracterizată de o probabilitate mai mare atunci când instanța a înțeles că relația între victimă și agresor s-a încheiat (Burton, 2008).

Studiile care s-au concentrat asupra perspectivelor femeilor cu privire la eficiența intervențiilor arată că în ciuda eforturilor realizate de către sistem, femeile percep schimbări minore în ceea ce privește eficiența intervențiilor pentru protecția lor (Hague, et al., 2003), ele constatând că ineficiența se poate datora insuficienței în coordonare și dezacordurilor în ceea ce privește posibilitățile de intervenție a agențiilor sau a faptului că profesioniștii nu depun efortul necesar sau le lipsește autoritatea. Femeile ar fi așteptat condamnări mai severe față de agresor, considerând sentințele cu privire la gravitatea faptei, neadecvate (Hoyle și Sanders, 2000).

În ceea ce privește studiile din România, cercetările și studiile existente se concentrează în principal pe prevalența violenței domestice și unele aspecte sociologice. Astfel de studii sunt: Barometrul de gen (Gallup, 2000), Chestionarul asupra violenței împotriva femeilor (Gallup, 2003), Cercetarea națională privind violența domestică și violența la locul de muncă – România, (CPE, 2003), Chestionarul privind sănătatea reproducerii (Ministerul Sănătății, 2005). Conform, Barometrului de gen (Gallup, 2000), mai mult de jumătate din populație crede că abuzul în familie este o chestiune privată (63%). Doar 28% cred că poliția ar trebui să intervină. Potrivit Studiului privind violența împotriva femeilor (Gallup 2003) (N = 193), numai 17% dintre cei care au experimentat abuzuri fizice au apelat la poliție și au depus o plângere (ultima dată când ei au fost agresați). Majoritatea subiecților s-au arătat nemulțumiți de intervenția poliției (63%), iar 66% dintre nemulțumiți au invocat motivul că poliția nu a făcut nimic. Dintre cei care nu au depus o plângere, 53% nu au dat motivul, 21% au spus că nu a fost așa de rău, 7% s-au temut/s-au gândit că nu ar ajuta.

În „Cercetarea Națională privind violența domestică și violența la locul de muncă – România” (CPE, 2003), majoritatea respondenților (61%) consideră că violența în familie este o chestiune privată, și 33% consideră că poliția și 3% că Procuratura ar trebui să intervină. În acest sondaj, procentul celor care au depus o plângere la poliție împotriva făptuitorului agresorului a fost de 20%. 47% dintre cei care au depus o plângere au fost satisfăcuți de modul în care ofițerii de poliție au tratat cazurile lor, un procent mai mare comparativ cu rezultatele sondajului anterior.

În cadrul cercetării *Victimele violenței domestice: copiii și femeile* (Muntean, 2000), care este o analiză calitativă a 40 de interviuri cu femei victime ale violenței în familie, a fost evidențiat că poliția intervine în special în cazurile în care partenerii au divorțat și în marea majoritate a cazurilor acordă amenzi pentru tulburarea liniștii publice, încurajând în mod direct sau indirect violența domestică.

În 2006, un grup de cercetători de la A.P.F.R Timișoara a analizat 51 de cazuri de violență domestică judecate în instanță. În conformitate cu rezultatele lor la 67% dintre cazuri femeile și-au menținut declarațiile, și în 11,2% dintre cazuri și-au retras plângerea penală. 9,8% din autori au fost arestați în timpul procesului, și în majoritatea situațiilor pedeapsa a fost o amendă. În 4 cazuri, autorii au fost închiși (toate erau cazuri severe). Datele furnizate de Parchetul General în 2010, arată că numărul total de cazuri penale trimise instanțelor între 2002 și 2009 variază între 128 (în 2006) și 242 (în 2002). Numărul de dosare nu a crescut după adoptarea Legii nr. 217/2003, ceea ce indică faptul că nici în perioada analizată de acest studiu sistemul legislativ nu și-a îndeplinit rolul punitiv cu mai multă tărie decât înainte de noua legislație (Legea 217/2003).

Ca atare, există o nevoie stringentă de date privind aplicabilitatea legislației, a standardelor generale și a procedurilor, care să includă informații relevante și utile despre modalități de intervenție eficiente în folosul victimelor, în cazurile de violență domestică.

Capitolul 4 În acest capitol voi prezenta metodologia cercetării, obiectivele și scopurile precum și metodele de analiza datelor și aspectele etice. Acest studiu are la bază metodologia în cadrul unui proiect de cercetare internațională privind abordarea justiției de către femeile victime ale violenței domestice, efectuată în 4 țări europene și coordonat de Institutul de Cercetare Carlo Cattaneo din Bologna (Fondazione di ricerca Istituto Carlo Cattaneo)⁴.

“Why Doesn’t She Press Charges? Understanding and Improving Women’s Safety and Right to Justice” (“De ce nu depun femeile plângeri? Îmbunătățirea măsurilor de protecție a femeilor și a accesului lor la instanțele de judecată”), finanțat de Comisia Comunităților Europene, prin linia de finanțare Daphne III (2007-2013). Sub patronajul Uniunii Europene, partenerii proiectului de cercetare sunt: Casa delle donne per non subire violenza, Bologna, Italia, Dipartimento di analisi dei Processi Politici Sociali e Istituzionali (DAPPSI) - Università di Catania; Scuola Interregionale di Polizia Locale, Modena, Italia, UAB (Universitat Autònoma de Barcelona), Barcelona, Spania; Standing Together Against Domestic Violence, Londra, United Kingdom; School for Policy Studies - University of Bristol, Bristol, United Kingdom, precum și Universitatea Babeș-Bolyai, prin Facultatea de Sociologie și Asistență Socială Cluj-Napoca.

Obiectivul general al cercetării constă în evaluarea accesului femeilor aflate în situație de violență domestică la siguranța și protecția legală, oferind o atenție specială femeilor minoritare. El a fost detaliat prin următoarele *scopuri particulare*:

1. Investigarea motivelor, a factorilor de sprijin ce stau la baza depășirii statutului de victimă.

2. Investigarea barierelor care îngreunează colaborarea lor cu sistemul de justiție penală.

3. Analiza experiențelor femeilor care s-au adresat sistemului de justiție, în funcție de fiecare etapă legală, precum și a rezultatelor obținute în ceea ce privește intervenția legală.

Am folosit pentru studiul desfășurat metodologia cercetării calitative. În acest scop am analizat 78 de *interviuri semi-structurate* cu femei aflate în situație de violență domestică din județul Cluj (48 de femei) și Iași (30 de femei) oferind o atenție specială grupurilor minoritare etnice. În ceea ce privește naționalitatea respondentelor, acestea sunt în proporție de 72% de naționalitate română, 16% de naționalitate maghiară și 11% de naționalitate romă. Doar 1 singură persoană interviuată este de naționalitate turcă.

Procedura prin care am selectat participantele a fost cea prin eșantionare teoretică.

În analiza rezultatelor am folosit analiza tematică cu ajutorul programului Atlas.ti.5.0. Analiza tematică a fost efectuată separat, pentru fiecare etapă a intervenției legale, de la *neaccesarea sistemului de justiție* la *accesare* și anume: apelurile de urgență, depunerea plângerii prealabile, faza de cercetare și faza de judecare.

Temele investigate au fost următoarele: sentimente ale violenței suferite; comportamentul partenerului sau fostului partener după episoadele violente; implicarea și reacțiile copiilor la situația de violență îndreptată împotriva mamei; procesul de căutare de ajutor și atitudinile persoanelor din cercul de cunoștințe (membri ai familiei, prieteni, vecini) și ale personalului de specialitate din organizațiile pe care le contactează; percepții și reprezentări privind reacțiile din partea sistemului de justiție penală; obstacole posibile în utilizarea sistemului; experiențe directe cu sistemul de justiție penală.

În continuare, am analizat două *studii de caz* (focalizându-ne pe elementele narative ale interviurilor) care se înscriu în repertoriul cazurilor de succes cu scopul de a

prezenta dinamica evenimentelor în ceea ce privește colaborarea victimă-sistem, precum și pentru a evidenția factorii de sprijin care au stat la baza depășirii statutului de „victimă”. În urma acestor analize, datele au fost prezentate independent pentru fiecare caz în parte și se va realiza o „confruntare intercazuri” a rezultatelor obținute (Iluț, 1997).

Capitolul 5 În acest capitol am pus accentul pe prezentarea rezultatelor cercetării, oferind un cadru percepțiilor femeilor, care vor fi reprezentate prin citate semnificative, cât și rezultatele studiilor intenționale. În cele ce urmează însă voi prezenta o sumarizare a celor mai importante rezultate ale cercetării (atât ale analizei interviurilor semistructurate, cât și ale analizei studiilor de caz).

În cele ce urmează, voi oferi o atenție aparte percepțiilor femeilor cu privire la momentele declanșatoare apelării sistemului de justiție penală. În ceea ce privește sesizarea, de cele mai multe ori femeile au contactat poliția prin apeluri de urgență după episoade de violență repetate și în mijlocul unui eveniment violent, acesta fiind perceput insuportabil, periculos, cu consecințe imprevizibile, sentimentele asociate apelării fiind de teamă, frică sau rușine. Așa cum putem observa, femeile sună la poliție într-o situație de criză, în momentul în care „nu știu ce să facă” în ceea ce privește oprirea violenței. În ceea ce privește decizia de raportare a violenței, aceasta este una mai deliberată, un moment „de cotitură” (*turning point*) în viața femeii (Grauwiler, 2007). În urma evenimentelor critice, femeile recunosc că situația „a scăpat de sub control”, consideră că au nevoie să gestioneze situația într-un mod *diferit*, se realizează o schimbare de perspectivă și devin active în privința schimbării și acceptării ajutorului. Femeile vor depune plângere împotriva agresorului când au informațiile necesare („când știu că pot”) și dorința de a-și schimba situația. În continuare, analizând momentele declanșatoare ale deciziei de a trece prin etapele intervenției legale, caracterizate prin afirmații de genul „știu că trebuie”, momente când femeile conștientizează faptul că dacă renunță la demersurile legale, această decizie va avea mai multe costuri decât beneficii. Acest moment declanșator a fost observat în cazurile în care raportarea violenței a dus la consecințe legale care s-au întors împotriva victimelor (de exemplu, s-a intentat proces împotriva lor de către partenerul agresiv sau au fost în situații când le-a fost teamă să nu piardă încredințarea copiilor lor) și femeile doresc să se facă dreptate. Referitor la

momentele declanșatoare ale apelării sistemului de justiție penală, rolul copiilor în luarea deciziilor are o influență majoră. Femeile vor lua decizii în ceea ce privește apelarea la sistemul de justiție penală în funcție de felul cum anticipează efectul direct sau indirect al răspunsurilor sistemului de justiție asupra stării de bine și de siguranță a copiilor. În cazul în care ele consideră că nu pot oferi siguranța necesară copiilor, tind să rămână în situația de violență, sau din contră, în cazul în care consideră că siguranța se poate recâștiga doar prin ajutorul implicării sistemului legal, vor decide în consecință. Este evident că procesul de decizie este un proces mult mai complex, la care contribuie și alți factori. Am dorit însă să evidențiez rolul pe care copiii îl joacă în deciziile luate de către femei. Acest aspect atrage atenția asupra faptului că intervențiile legale sau sociale trebuie să ia în considerare ca și prioritate abordarea situației copiilor și să nu rămână în afara interesului specialiștilor.

În continuare voi prezenta *obstacolele* care stau la baza menținerii statutului de victimă. Sumarizând rezultatele prezentate în capitolul 4, putem concluziona că obstacolele individuale și anume frica, rușinea, angajamentul față de partener, speranța că situația se va schimba, menținerea imaginii familiei, sunt bariere importante care stau în calea apelării sistemului de justiție penală. La obstacolele individuale se adaugă cele interpersonale care se concretizează în presiuni din partea familiei, a agresorului și/sau a copiilor. Obstacolele comunitare ca și insecuritatea socială, lipsa resurselor materiale, sărăcia și lipsa resurselor sociale accentuează vulnerabilitatea femeilor. Obstacolele societale percepute de către femei sunt răspunsurile agențiilor legale. În acest context, am identificat următoarele

În ceea ce privește *poliția*: percepția generală a femeilor în situațiile de violență domestică este aceea că răspunsul poliției este fragmentat, fiecare episod de violență fiind considerat ca fiind un eveniment izolat, neținându-se cont de caracterul ciclic al acestuia. Chiar și în cazul în care poliția este apelată de mai multe ori, chiar dacă violența se agravează, răspunsurile poliției rămân identice, măsurile cele mai de utilizate fiind amenda sau avertismentul. De obicei, aplicarea acestor măsuri nu duce la efectul scontat, fiind considerat inefficient din punctul de vedere al opririi violenței și al responsabilizării agresorului. Doar în câteva cazuri s-a constatat că măsurile în cauză au un efect de descurajare al violențelor ulterioare; acestea au fost cazurile în care femeile au apelat la

poliție încă de la primele episoade de violență sau cazurile în care aceste măsuri au avut un efect asupra statutului social al agresorului. În majoritatea cazurilor însă, amenziile sunt plătite de către femei, și după intervenția polițiștilor acestea sunt predispuse la violențele ulterioare ale partenerului. Experiențele negative anterioare în ceea ce privește neresponsabilizarea agresorului vor duce la accentuarea neîncrederii în sistemul de justiție penală.

În ceea ce privește *faza de urmărire penală*, unul dintre cele mai frecvente obstacole amintite în accesarea la sistemul de justiție penală îl constituie condiționarea accesării de certificate medico-legale. La acesta se mai adaugă costurile certificatelor medico-legale (86 RON) și accesul dificil la instituțiile medico-legale. În majoritatea cazurilor dovezile sunt greu de procurat. De cele mai multe ori, situațiile de violență au loc în spații private unde nu există martori sau chiar dacă sunt martori prezenți, aceștia evită să se implice în declarații. Femeile constată că în urma raportării violenței, adesea pierd contactul cu sistemul de justiție penală, nu sunt informate despre următorii pași procedurali, fapt care le îndeamnă să retragă plângerile.

În urma analizei interviurilor m-am confruntat cu inexistența datelor despre procuratură ceea ce poate să indice faptul că pe de o parte, femeile nu au contact direct cu procurorii iar pe de altă parte, sunt prea puține femei care au avut un dosar bine pregătit și au ajuns în instanță.

În ceea ce privește *faza de judecare*, durata lungă a proceselor, indiferența judecătorilor, neutilizarea unui limbaj de interfață cu victimele sunt enumerate ca și obstacole. De asemenea, minimalizarea gravității actelor de violență și pedeapsa necorespunzătoare au contribuit la nemulțumirea femeilor victime..

Bariera comună în fiecare etapă a intervenției este considerată a fi lipsa informațiilor legale, ceea ce are drept consecință pierderea încrederii și a contactului propriu-zis cu sistemul de justiție penală. Din acest punct de vedere, am observat o legătură directă între gradul de informare al femeilor și demersurile pe care acestea le fac.. În același timp, informația legală odată obținută își aduce aportul în îndeplinirea pașilor procedurali necesari la raportarea actelor de violență sau în asigurarea securității de ordin fizic/material a femeilor.

Femeile percep *atitudinea profesioniștilor*, a polițiștilor în special, ca pe un factor important sau chiar determinant (nu neapărat unicul factor) în procesul de luare a deciziei de raportare al actelor de violență la care au fost supuse. Nu am întâlnit cazuri în care specialiștii să fi făcut în mod direct presiuni în favoarea neraportării, cel puțin în mod explicit, dar am întâlnit cazuri în care au sugerat divorțul ca soluție concretă la situația de violență sau au avut o atitudine descurajatoare prezentând cazul lor ca și un caz fără soluții legale. Mai mult decât atât, o atitudine a specialiștilor care nu respectă principiile intervenției în cazurile de violență domestică prin lipsa implicării sau prin nerespectarea confidențialității și a securității victimelor poate duce la blocarea demersurilor anterioare. În ceea ce privește atitudinea polițiștilor, neutralitatea acestora, lipsa de tact și empatie, neimplicarea lor sunt văzute ca un obstacol în continuarea demersurilor legale. Rareori există atitudini în care victima este responsabilizată direct pentru actele de violență ale partenerului. Alți specialiști au sugerat femeilor să apeleze la mediere. Femeile care au beneficiat de ședințe de mediere, le-au perceput ca și o intervenție inefficientă în ceea ce privește identificarea situațiilor de abuz sau oprirea violențelor.

În ceea ce privește *factorii de sprijin* în depășirea statutului de victimă, factorii individuali ca și perseverența, curajul, voința, determinarea, credința și convingerile religioase sunt enumerați. Tehnici active ca și plecarea sau fuga de acasă, evitarea conflictului, planurile de siguranță, precum căutarea formală și informală a ajutorului au contribuit la depășirea statutului de victimă. S-a constatat că femeile sunt agenți activi în ceea ce privește menținerea siguranței lor și a copiilor lor. În ceea ce privește factorii de sprijin interpersonal, un rol important l-au avut relațiile cu copii, suportul familiei, colegilor și al prietenilor. Factorii comunitari, ca accesul la consiliere psihologică sau asistență socială, accesul la adăposturi de femei și centre de consiliere de specialitate au fost menționați ca fiind cei mai importanți.

În ceea ce privește factorii societali, percepția femeilor despre răspunsurile intervențiilor legale au fost următoarele. În ceea ce privește răspunsurile poliției, intervenția rapidă și imediată, abilitatea acestora de a evalua pericolul, monitorizarea situației au avut un impact în ceea ce privește dezvoltarea sentimentelor de siguranță și încredere. În anumite cazuri, amenda, dar în special reținerea agresorului au fost considerate ca intervenții care oferă siguranța și protecția dorite. Acțiuni ale polițiștilor

care au avut scopul de a asigura protecția, acțiunile proactive, precum și implicarea lor au fost valorizate de către femei. Câteva exemple de bune practici vor fi înșirate și anume: faptul că au fost intervievate în încăperi separate față de agresor, au fost însoțite la IML, au fost însoțite la revenirea la domiciliu pentru a-și procura acte, haine, au rămas la fața locului până când riscul de violență s-a diminuat, au referit victima la adăpost specializat, au intervievat copiii și au evaluat situația de risc în ceea ce-i privește pe aceștia, au evaluat contextul și istoricul abuzurilor, au însoțit victima la spital, etc. au fost evaluate ca fiind pozitive de către femei. În ceea ce privește rolul avocaților, informarea constantă despre drepturile lor, despre pașii procedurali au contribuit la clarificarea femeilor în ceea ce privește luarea deciziilor. Accesul la asistența legală și reprezentarea în instanță gratuită a fost considerate foarte importante.

Referitor la *faza de urmărire penală*, procurarea de dovezi colaterale au (de exemplu, rapoartele psihologice) au fost menționate fiind importante. În ceea ce privește *faza de judecată*, implicarea martorilor, pregătirea acestora pentru proces, au fost menționate ca și intervenții eficiente. A fost menționată totodată, importanța unui consilier psiholog sau asistent social, care le-a urmărit pe toată durata proceselor. Una din cele mai importante rezultate ale studiului arată că femeile care au parcurs fiecare etapă a intervenției legale au avut parte de o colaborare și susținere continuă din parte mai multor specialiști, fapt care atrage atenția asupra importanței colaborării multidisciplinare și a unei intervenții coordonate.

Cu privire la *atitudinea specialiștilor*, acceptarea deciziilor femeilor, respectul, empatia, faptul că au fost crezute au fost menționate ca și factori în facilitarea colaborarea femeilor în procesul intervențiilor legale.

În continuare, am analizat *așteptările* femeilor cu scopul de a crea o imagine despre percepțiile lor asupra unei intervenții legale eficiente. Marea majoritate a femeilor prezintă așteptări legate de aspectele procedurale. Femeile apelează la sistemul de justiție când doresc ca violențele să se oprească și nu au resursele necesare pentru a crea un spațiu de siguranță. Ele atrag atenția supra importanței existenței măsurilor de siguranță care previn violența (de exemplu, ordinele de restricție, ordinele de protecție etc.). În ceea ce privește declanșarea urmăririi penale, femeile doresc ca statul să se pronunțe pentru acuzarea și pentru trimiterea agresorului în judecată, cu implicarea victimelor pe tot

parcursul intervenției. Politica obligativității intervenției din oficiu este susținută. Ele argumentează că este o decizie extrem de greu luat din cauza pericolului și ambivalențelor în care se află. Subliniază totodată că implicare lor este esențială pe tot parcursul intervenției. Intervenția rapidă și imediată este văzută ca un alt aspect care oferă siguranță, precum și monitorizarea situației de către agenții de poliție în cazurile grave. Ele arată că situația mamei și a copilului nu ar trebui abordate separat, ci împreună, și că intervențiile, deciziile judecătorești ar trebui pur și simplu să ia în considerare și nevoile copiilor, sugerând îmbunătățirea schimbului de informații între sistemul de justiție penală și cel civil. Au mai fost menționate și servicii obligatorii pentru agresori. Doresc totodată să aibă parte de credibilitate și justiție corectă. Satisfacția femeilor a crescut în cazurile în care poliția a oferit un răspuns mai prompt și responsabilizator față de agresor.

Referitor la situația femeilor minoritare, ele atrag atenția asupra unei intervenții care ia în considerare nevoile lor specifice culturale (specialiști cunoscători ai limbii lor maternă, adăposturi pregătite pentru femei cu mulți copii, traducători în faza de judecată, etc.) și a importanța atitudinii nediscriminatorii.

Capitolul 6. Rezultatele cercetării aduc noutăți în literatura de specialitate din România în primul rând pe plan teoretic, prin verificarea și completarea modelelor feministe ale abordării violenței domestice cu aspecte privind modul în care *aparatură instituțională poate influența capacitatea umană de a-și exercita libertatea*. Succesul sau insuccesul acțiunilor în justiție pentru a scăpa de violență rezidă dintr-o mare diversitate de factori, dar oricare ar fi ei și oricum s-ar intersecta, rolul justiției și al poliției în renunțarea la acționarea în judecată sau în finalizarea acțiunilor legale nu se poate contesta.

În general, putem afirma că politicile, legislația actuală din România nu servesc corespunzător interesele și condiția particulară a femeilor în situație de violență domestică, transformându-le într-o categorie socială exclusă și sub-servită. Instituțiile importante ale societății (justiția, poliția etc.) încurajează și mențin violența domestică, prin trivializarea actelor de violență asupra femeii, prin indulgența reacției comunitare sau prin politicile tolerante față de agresori și minimalizarea faptelor violente (rezultate asemănătoare găsim și în literatura de specialitate, vezi, Campell, 1992; Haj-Yahia,

2000). „Decalajul judiciar”⁵ (*justice gap*) este imens. Multe cazuri sunt pierdute la diferite niveluri ale sistemului de justiție penală (vezi rezultate asemănătoare, Hester, 2005). Astfel, pentru a reduce acest decalaj judiciar, sunt necesare schimbări evidente la toate nivelele de intervenție, atât pe plan individual (responsabilizând de asemenea individul), cât și pe planul politicilor și al metodologiilor care guvernează sistemul de justiție penală.

Focalizându-mă totodată pe cazurile de „succes” (4 cazuri din 78) am constatat că finalizarea proceselor a avut un efect de împuternicire în viața femeilor. Acest rezultat arată că sistemul de justiție penală are capacitatea (sau poate contribui) la împuternicirea femeilor în exercitarea drepturilor lor. Acest rezultat are o importanță majoră, fiind vizată puterea productivă a sistemului, nu doar cea represivă.

În al doilea rând, cercetarea conduce la un ansamblu de concluzii cu valoare practică, ce pun în lumină efectele instituțiilor legislative asupra capacității femeilor de a-și exercita drepturile și autonomia de persoană adultă și matură; modalitățile în care instituțiile legislative și profesioniștii din sistem ar trebui să abordeze fenomenul și să sprijine femeile-victime ale violenței să devină mai puternice, având legea de partea lor.

Sistemul de justiție penală este perceput de către femei ca un mecanism masiv, pasiv și greu de mobilizat, care urmează o procedură birocratică, „automatizată”, în care vocea și implicarea lor, a femeilor se pierde. Legislația este percepută prin comportamentele și intervențiile oferite de către agenții mecanismelor de garantare a legii. Acest aspect atrage atenția și asupra importanței factorilor non-legali, cum ar fi respectul față de victimă, informare adecvată, implicarea femeilor în intervenția legală, etc.

În continuare am constatat că există o diferență semnificativă între cazurile în care femeile au parcurs fiecare etapă a sistemului de justiție penală și cele care nu au reușit. Am constatat că în situația cazurilor de succes, deciziilor și dorinței femeilor de a „face dreptate”, li se adaugă o serie de factori de sprijin: suport social sau familial, servicii de adăpost, suportul unei consilieri psiholog sau asistent social, suportul specialiștilor din sistemul de justiție penală (avocați, polițiști) pe tot parcursul intervenției legale, al căror

⁵ *Decalaj judiciar* - diferența dintre numărul de infracțiuni care sunt înregistrate și numărul autorilor care sunt aduși în fața justiției. Este măsura-cheie a eficacității sistemului de justiție penală și un indicator esențial al succesului în reducerea criminalității (The Crown Prosecution Service, UK).

colaborare *continuuă, coordonată și atitudine proactivă* a dus la mobilizarea sistemului de justiție penală. Așa cum putem observa cumularea factorilor de sprijin contribuie la menținerea siguranței femeilor în situație de violență domestică.

Analizând rezultatele cercetării, bazate pe experiențele victimelor putem configura anumite modalități de sprijin în exercitarea drepturilor femeilor și arătând câteva direcții viitoare de intervenție:

- *Oferirea siguranței* este primordială.
 - Evaluarea riscului și a pericolozității situației de către o echipă multidisciplinară
 - Crearea adăposturilor accesibile victimelor
 - Aplicarea interdicției de a reveni în locuință
 - Ordin de restricție și ordin de protecție
 - Aplicarea sesizării din oficiu
 - Reținerea agresorului
- *Asigurarea condițiilor* pentru implicarea și participarea femeilor pe tot parcursul intervenției legale,
 - Acces gratuit la certificate medico legale
 - Intervievarea separată a victimelor de agresor, evitând confruntarea părților (în faza de sesizare, depunerii plângerii și de investigare)
 - Folosirea dovezilor alternative (rapoartele psihosociale, medicale, evaluările psihologice referitoare la dinamica și consecințele violenței domestice, etc.,)
 - Informarea persoanelor victimizate
 - Monitorizarea situației după sesizare de către poliție
 - Asigurarea accesului la servicii specializate (consiliere psihologică, socială, legală, servicii de adăpost, însoțirea victimelor de către consilieri la IML, poliție, instanță)
- Validarea femeii victimizate și responsabilizarea agresorului
 - Atitudinea „toleranței zero față de violență” asumată de către specialiști
- Colaborarea coordonată al specialiștilor

- Organizarea orizontală a echipei multidisciplinară
- Formarea specialiștilor
 - Asigurarea formării și a supervizării continue a specialiștilor
- Intervenție care ia în considerare și efectele asupra copiilor
 - Asigurarea schimbului de informații între sistemul de justiție penală și civilă (de ex. încredințare, orele de vizită, etc.)

Serviciile publice, organizațiile non-guvernamentale ar fi în măsură să contribuie prin serviciile lor la oferirea sprijinului de care femeile în situație de violență domestică au nevoie, sau în suportul lor pentru a fi alături de femei pentru a aduce deciziile potrivit nevoile lor. Potrivit datelor, răspunsul coordonat al instituțiilor legale și sociale oferă rezultatele cele mai bune. Numeroase studii au evidențiat faptul că răspunsurile comunitare coordonate prezintă rezultate impresionante, faptul că specialiștii din organizații nonguvernamentale, servicii sociale publice și din sistemul de justiție penală lucrează împreună în mod regulat să elaboreze strategii de protejare a victimelor (Robinson, 2006). Studiile internaționale referitoare la perspectiva victimelor despre eficiența intervențiilor arată că există mai multe beneficii în abordarea unui răspuns comunitar coordonat. De exemplu, ei au fost conștienți de faptul că agențiile au avut schimbul de informații cu privire la situația lor și au considerat un aspect pozitiv coerența informațiilor deținute între diferite agenții. Rezultatele studiului indică faptul că femeile au apreciat că în urma acestor intervenții, agențiile au avut o „imaginea de ansamblu” despre ceea ce se întâmplă în viața lor și astfel au reușit să ofere sprijinul de care au nevoie (ONG-urile, serviciile publice, sistemul de justiție penală). În plus, victimele au considerat că intervențiile au fost mai eficiente atunci când ele s-au simțit suficient de puternice pentru a pune distanță între ele și partenerul violent (Robinson și Tregidga, 2007). Comparând rezultatele studiului cu rezultatele studiilor internaționale, constatăm că în ciuda legislației diferite, problemele cu care se confruntă femeile în colaborarea lor cu sistemul de justiție penală, sunt asemănătoare. În ceea ce privește diferențele dintre studii, acestea se regăsesc doar în *numărul* femeilor care raportează violență și parcurg toate etapele intervenției legale, numărul raportării fiind mai ridicate în Spania, Anglia, Italia (Creazzo, 2011, Bodeon și Casas, 2011, Pallida, 2011) față de România. Legea, așa

cum am menționat în prealabil, este o reprezentare a structurilor de putere, iar schimbarea legii nu va duce la schimbarea radicală în intervențiilor legale, până când structurile de putere rămân asemănătoare.

Cu referire la aspectele etice, deși am o experiență de peste 10 ani cu victimele violenței domestice, am încercat în cadrul acestui studiu să ofer un mediu de obiectivitate și anume, interviurile realizate de mine s-au desfășurat cu femei aflate în situație de violență domestică cu care nu am avut o relație de consilier-client, iar în ceea ce privește analiza datelor, codificarea numelor femeilor, a contribuit la obiectivitatea analizei datelor obținute. Dar această obiectivitate nu m-a împiedicat să caut critici la adresa situației de fapt, argumente și dovezi privind nevoia și posibilitățile de schimbare.

Limitele cercetării

O importantă limită a acestui studiu se referă la selecția interviuatelelor. Prin faptul că am selectat femei aflate în situație de violență domestică care sunt incluse în diferite servicii sociale, nu am reușit să surprindem situația și perspectiva femeilor care nu beneficiază de suport instituțional. Astfel, factorii de sprijin de care au beneficiat, precum și obstacolele și experiența lor nu sunt redați în acest studiu.

În ceea ce privește numărul mare al participantelor la acest studiu, precum și numeroasele teme, codurile utilizate ne-a oferit o masă mare de informații, din care o parte am analizat în prezenta lucrare concentrându-mă la scopul de a evidenția factorii de sprijin și obstacolele re trăite de femei în ceea ce privește colaborarea lor cu sistemul de justiție penală.

O altă limită a cercetării o constituie faptul că în cazul unor femei aparținând minorităților etnice nu a fost posibilă realizarea interviului în limba maternă ceea ce a condus la pierderea anumitor subtilități importante cum ar fi redarea fidelă a experiențelor, sentimentelor chiar și a discriminărilor resimțite de ele în procesul intervențiilor.

Faptul că am prezentat doar perspectiva femeilor victime ale violenței domestice este o abordare unilaterală a modului de funcționare a sistemului de justiție penală, și nu putem trage concluzii pertinente în ceea ce privește imaginea în ansamblu a acesteia, însă

această abordare mi-a oferit posibilitatea de a intra în profunzimea înțelegerii perspectivelor femeilor.

Prin faptul că ne-am focalizat pe experiențele femeilor în ceea ce privește colaborarea lor cu sistemul de justiție penală, am obținut mai puține date în ceea ce privește experiențele lor cu sistemul de justiție civilă, marea majoritate a femeilor având însă un contact cu acestea.

Direcții viitoare de cercetare:

Informațiile brute obținute din interviuri se mai pot analiza din perspectiva experiențelor femeilor legate de sistemul de justiție civilă, și compararea percepției celor două sisteme.

Analiză comparativă a rezultatelor obținute din cadrul cercetării naționale: interviurile victimelor cu interviurile specialiștilor din servicii sociale (asistenți sociali, psihologi) și agenții sistemului de justiție penală (polițiști, procurori, judecători), împreună cu rezultatele observațiilor etnografice efectuate în instanțe și cu rezultatele analizelor de dosare penale în cele două județe din țară (Cluj și Iași).

Un alt capitol importat în înțelegerea fenomenului va constitui comparația datelor între țările partenere în acest proiect: România, Spania, Italia și Marea Britanie.

Bibliografie

Antal, I., Szigeti, J. (2011). Romanian Situation. „Why Doesn't She Press Charges? Understanding and Improving Women's Safety and Right to Justice”, Women's Report. Material nepublicat prin proiectul Daphne III (2007-2013)

APFR (2006). *Drepturile Femeii: între UZ și ABUZ! Monitorizarea presei și justiției locale și regionale. Raport de cercetare* www.apfr.ro/uz-abuz/proiect_regional.html

Berk, R. A., Sherman, L. W., Inter-university Consortium for Political and Social Research. (1984). *Specific Deterrent Effects of Arrest for Domestic Assault: Minneapolis, 1981-1982*. Ann Arbor, Mich: Inter-university Consortium for Political and Social Research [distributor].

Bodeon, E, Casas, G. (2011). „Why Doesn't She Press Charges? Understanding and Improving Women's Safety and Right to Justice”, Women's Report. Material nepublicat prin proiectul Daphne III (2007-2013)

Burton, M. (2008) *Legal Responses to Domestic Violence*. Routledge, London – New York.

Campbell, J.C., Spoeken, K.L. (1999). Women's responses to battering over time. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 21-40.

Center for Partnership and Equality (CPE) (2003). *The National Research on Domestic Violence and Violence in the Workplace*. www.gender.ro

Codul de Procedură Civilă. *Monitorul Oficial*, nr. 714. 26/10/2010

Codul de Procedură Penală. *Monitorul Oficial*, nr. 486. 15/07/2010

Codul Penal. *Monitorul Oficial*, nr. 714. 26/09/2010

Creazzo, G. (2011). „Why Doesn't She Press Charges? Understanding and Improving Women's Safety and Right to Justice”, Women's Report. Material nepublicat prin proiectul Daphne III (2007-2013)

Dutton, D, G. (1995). *The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives*. UBC Press, Vancouver

Gallup Organization (2000). *Barometrul de gen. Romania August 2000*. Fundația pentru o societate deschisă.

Gallup Organization (2003). *Survey on Violence Against Women in Bucharest*, Bucharest May 2003. http://www.gallup.ro/download/VAW-Bucharest_2003.pdf

Grauwiler, P. (2007). Voices of women: perspectives on decision-making and the management of partner violence. *Children and Youth Services Review*, 30, 311-322.

Hague, G., Mullender, A., Aris, R. (2003). *Is anyone listening?: Accountability and women survivors of domestic violence*. London: Routledge.

Haj-Yahia, M. M. (2000). The Incidence of Wife Abuse and Battering and Some Sociodemographic Correlates as Revealed by Two National Surveys in Palestinian Society. *Journal of Family Violence*, 15, 4, 347-374.

Heise, L. L. (1998). Violence against women: an integrated, ecological framework. *Violence against Women*, 4, 3, 262-90.

Hester, M., Westmarland, N. (2005). *Tackling Domestic Violence: effective interventions and approaches*. Home Office Research Studies 290, London

Hester, M. (2005). Making it through the Criminal Justice System: Attrition and Domestic Violence. *Social Policy & Society* 5 (1), 79-90.

Hoyle, C., Sanders, A. (2000): Police response to domestic violence - From victim choice to victim empowerment?, *British Journal of Criminology*, 40, 1, 14-36

Iluț, P. (1997). *Abordarea calitativă a socioumanului : concepte și metode*. Polirom, Iași

Jackson, N. A. (2007). *Encyclopedia of Domestic Violence*. Routledge, New York – London.

Kilpatrick, D. G. (2004). What is violence against women? Defining and measuring the problem. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (11), 1209–1234

Legea 217/2003, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 367 din 29 mai 2003.

Maxwell, C., Garner, J. H., Fagan, J. A., National Institute of Justice (U.S.). (2001). *The effects of arrest on intimate partner violence: New evidence from the Spouse Assault Replication Program*. Washington, D.C.: U.S. Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.

Mill, L. G. (2003). *Insult to Injury. Rethinking our Responses to Intimate Abuse*. Princeton University Press, Princeton and Oxford

Ministry of Health, World Bank, UNFPA, USAID, UNICEF (2005). *Reproductive Health Survey, Romania 2004, Summary Report*, Alpha MDN, Buzău.

Muntean, A. (1999). *Violența Domestică*. Eurostampa, Timișoara.

Muntean, A., Popescu, M., Popa, M. (2000). *Victimele violenței domestice: copiii și femeile*. Timișoara: Eurostampa

Ogien, A. (2002). *Sociologia devianței*. Polirom, Iași.

Ordinul 384/306/993 din 2004 publicat în: Monitorul Oficial nr. 745 din 17 august 2004

Pallida, R. (2011). „Why Doesn't She Press Charges? Understanding and Improving Women's Safety and Right to Justice”. Women's Report. Material nepublicat prin proiectul Daphne III (2007-2013)

Perilla, J. L. (1999). Domestic Violence as a Human Rights Issue: The Case of Immigrant Latinos. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 21, 2, 107-33.

Pfohl, S. (1994). *Images of deviance and social control*. McGraw-Hill, Inc, New York.

Radu M.-N., Radu M.-D., (2004). Considerații privind legea pentru prevenirea și combaterea violenței în familie. In: *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*, vol. 12, Argonaut, Cluj-Napoca

Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum, www.coe.int

Rezoluția Parlamentului European din 26 noiembrie 2009 referitoare la eliminarea violenței împotriva femeilor <http://www.europarl.europa.eu>

Roberts, R., A. (2002). *Handbook of Domestic Violence Intervention Strategies: Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford: Oxford University Press, New York.

Robinson, A. (2006). Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence. *Violence against Women*, 12, 8, 761-788.

Robinson, A., Tregidga, J. (2007). The Perceptions of High-Risk Victims of Domestic Violence to a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales. *Violence against Women*, 13, 11, 1130-1148.

Roth, M. (2005). *Copii și femei victime ale violenței*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Schuller, R., Hastings, P. (1996). Trials of battered women who kill: The impact of alternative forms of expert evidence. *Law and Human Behavior*, 20, 167-187.

Sherman, L. W., Berk, R. A. (1984). *The Minneapolis domestic violence experiment*. Washington, D.C: Police Foundation.

Sissons, P. (2011). *Să înțelegem dinamica violenței între parteneri de viață*. Material de formare nepublicat prin proiectul Daphne III (2007-2013) „Why Doesn't She Press Charges? Understanding and Improving Women's Safety and Right to Justice”, Standing Together Against Domestic Violence

Smart, C. (1989). *Feminism and the Power of Law*. Routledge, London – New York.

Sokoloff, N. J., Dupont, I. (2005). Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities. *Violence Against Women*, 11, 1, 38-64

Spitzer, T. E. (1985). *The preservation of the private: Publicly funded child care and the case for feminist theory*. Thesis (A.B., Honors)-Harvard University

United Nations, *The Beijing Declaration and the Platform for Action, Fourth World Conference on Women, Beijing, 4-15 September 1995*. New York 1995

Ventura, L., Davis, G. (2005). Domestic Violence. *Violence against Women*, 11, 2, 255-277.

Walker, R., Logan, Tk., Jordan, C.E., Campbell, J.C. (2004). An Intergrative Review of Separation in the Context of Victimization: Consequences and Implications for Women. *Trauma, Violence, Abuse*, 5, 149-194.

Winstok, Z. (2007). Toward an interactional perspective on intimate partner violence. *Aggression and Violent Behavior*, 12, 3, 348-363